

MAGYAR IZRAELITA,

hitfelekezeti érdekű hetilap.

Kiadó tulajdonos: **Zsengeri Mór.**

Felelős szerkesztő: **Mezei Mór.**

<p>Előfizetési feltételek: Pesten házhozhordással, vidékre postai szét- küldéssel. Egész évre 6 frt. fél évre 3 frt.</p>	<p>Szerkesztői iroda: Ujtér 2-dik szám, 2-ik emelet. Kiadó hivatal: Lipótvárosi templomtér 6 sz.</p>	<p>Megjelenik minden pénteken egy egész ivon. Hirdetményekért: 30 kinyi bélyegdíjon felül egy fél hasábos petitsor után 3 kr. számíttatik.</p>
---	--	--

A tanügyi értekezletből.*)

F. hó 27-én és 28-án igen örvendetes általános részvét és lelkesedés mellett végbement az Izraelita-Magyar-Egylet által helytartó tanácsi helybenhagyás mellett egybehívott országos tanügyi értekezlet, a pesti hitközség dísztermében.

Rabbijaik, előjáróik, iskolai igazgatóik vagy tanítóik által képviselve voltak: az abonyi, aszódi, bajai, bonyhádi, budai, ceglédi, csongrádi, debreceni, dunaföldvári, ercsényi, győri, kápolnás-nyéki, kecskeméti, lévai, marcali, nagykörösi izr. hitközségek, nagyváradai magyar zsidó község, nagytapolcsai, nagyváradai, pápai, pécsi, pesti, siklósi, szentpéterei, szilas-balhási, tabi, tatai, tétényi, s. a. ujhelyi, újvidéki, újverbászi, váci hitközségek; — részt vett azonkívül számos magántanintézeti tulajdonos, az Izraelita-Magyar-Egylet választmányának és iskolai bizottságának több tagja; együtt száznál jóval többen.

Délelőtt 10 órakor, az Izraelita-Magyar-Egylet elnöke, Rózsay József orvostudor ur következő beszéddel nyitotta meg a tanácskozásokat:

Tisztelt Értekezlet! Örömmel üdvözlöm az Izraelita-Magyar-Egylet nevében igen tisztelt vendégeinket, kik mellözve házi viszonyaikat, magán érdekeiket, meghívásunkra megjelentek egy szent cél előmozdítására. Tudjuk fájdalom, mennyire van elhanyagolva honunk nagy részében az iskolaügy; ezt emelni, ezen segíteni főfeladatunk, célja összejövetelünknek. Ezen ügy fontosságát belátta a magas kormány is, mert kérésünknek ez értekezlet megtarthatása iránt csakhamar kegyesen helyt adott, miért is kötelességemnek tartom a nm. m. k. helytartó tanácsnak ezennel köszönetet szavazni. (helyeslés.)

Méltányolta ügyünket az érdemes pesti hitközség választmánya, és annak érdemes elnöke Dr. Hirschler ur (éljenzés) szives volt ezen dísztermet tanácskozásunkra átengedni.

Felszólítottam önöket tisztelt szakférfiak, kik életüket az iskolaügynek, a nevelésnek szentelték, a nevelésnek, melynek jó és rossz befolyása az egész életen át érezhető, a nevelésnek, mely az embert emberré teszi.

Felszólítottam önöket tisztelt szakférfiak, kiknek kezében vannak kedves gyermekeink, hitsorsosaink, a hazai izraeliták jövő reménye, felszólítottam, hogy méltóztassanak bölcs belátásukkal, tapasztalásukkal értekezletünket tá-

mogatni, és adja az ég, hogy annak sikerdús eredménye legyen gyermekeink és egész Izrael javára. Amen. (helyeslés.)

Midőn igen tisztelt vendégeinket ismételtén üdvözlöm, kívánom, hogy őket és községeiket, kik megértették és felkarolni tudták a kor igényeit, hogy őket az Ur Isten éltesse! (éljenzés.)

Most az értekezletet megnyitván, a napirend teendőihez fogunk nyulni. Először szerencsém van jelenteni a tisztelt értekezletnek, hogy miután a nm. m. kir. helytartó tanács ezen értekezletnek megtartását egyenesen az Izraelita-Magyar-Egyletnek csak szoros felelősség mellett engedte meg, tehát én, mint annak felelős elnöke szerencsés leszek az értekezletet vezetni. (zajos éljenzés.) Bátor vagyok a tisztelt értekezletnek igen tisztelt főrab-binkát dr. Meisel urat mint tiszteletbeli elnököt ajánlani, mit bizonyosan szivesen elfogadandnak. (éljenzés.) Továbbá a házszabály értelmében szükséges lesz hogy miután magam, egész szabad időmet, mennyire csak lehet, örömmel fogom erre szentelni, talán mégis akadályozva lehetnék, és rövid időre eltávoznom kellene, és miután főrabbi Meisel urnak fájdalom szinte foglalkozásai vannak, szükséges, hogy két alelnököt nevezek ki, és pedig dr. Pollák Henrik és Mezei Mór urakat. (éljenzés.) Továbbá szükséges lesz, hogy a házszabály értelmében négy jegyzőt nevezek ki, és ugyan Bauer M. L., Ehrentheil Mór, Fischer Nátán és Grossman Ignác urakat. (éljenzés.)

Ezután felolvastattott az értekezlet számára kidolgozott házszabály, mely a tanácskozások zsinórmértékéül el is fogadtatott.

Felolvastattott még a jelenlévők névsora, és néhány beérkezett levél.

Utána felolvastattott, az Izraelita-Magyar-Egylet által kidolgozott előleges program ismeretes öt pontja, s közvetlen tanácskozásra kitűzetett e program harmadik pontja, mely ekként hangzik: miként lehetne biztosítani a községek óhajtott szabad rendelkezési jogát az iskolai ügyben, de úgy, hogy az az iskolák biztos fejlődését ne veszélyeztesse?

Az e feletti tanácskozás azonnal meg is nyitott, az erre vonatkozólag az egybehívó egylet bizottsága által javaslatba hozott iskolai szabályzat felolvasásával.*)

Bettelheim ur a tárgyalást néhány az elfogadott házszabályok ellen irányzott megjegyzéssel megszakasztja. mi az elnök és az értekezlet által visszautasítottván,

*) A tárgyalásokat saját lapunk gyorsíróinak jegyzetei után adjuk. Szerk.

*) A szöveget úgy mint azt az értekezlet elfogadta, alább hozzuk. Szerk.

Kern Jakab hitközségi elöljáró ur lelkes szavakban emeli ki az Izraelita-Magyar-Egyletnek az értekezlet létrejötte körül szerzett érdemeit, meghatározza az egylet és értekezlet közötti viszonyt, és végül a javaslat pontonkénti tárgyalásának megkezdését indítványozza.

Utána dr. Meisel főrabbi ur szólott következőleg:

Nagyon rövid leszek, mert valóban bölcseink szavai szerint a nap rövid, a munka sok! Célszerűnek tartom azért, hogy más ügyek által magunkat ne zavartassuk, — én szorososan a napi rendhez akarom magamat tartani; mit annyival szivesebben teszek, miután szívből lélekben vallom meg, hogy az előttünk fekvő munkálat tökéletesen alkalmas arra, hogy a tárgyalások alapja legyen, minél fogva azon urak iránt, kik az anyagot előkészítették, határozott és őszinte köszönetemet nyilvánítom. (éljenzés). Eddig, — mit nagyon is sajnálok, nem volt alkalmam, behatni azon szellemben, mely az Izraelita-Magyar-Egylet szakfőfőit ebben vezérelte, s tehát ítéletem sem lehetett irányukról és céljukról. De miután e javaslatot felolvasni hallám, mely a községeknek az itt gyűlésező értekezlet nevében lesz átnyújtandó, tökéletesen meg vagyok elégedve, mert uraim, általa egyáltalában meg van erőltetve minden olynemű szemrehányás, melyet az Izraelita-Magyar-Egyletnek egyik másik oldalról tehetek volna, hogy szükkeblű, kizárólagos törekvéseket tart szeméi előtt, mert ezen okmányban valóban a hasznosság sőt a szükségességnek legegységesebb alapjára állott, és azon tapintatteljesen mozgott. (éljenzés.) Legnagyobb figyelemmel kísértem a munkálat egyes pontjait, és teljes megelégedésemet kell kinyilatkoztatnom, valamint az óhajt, hogy az jövőre alapja legyen a község és tanító közötti viszonynak.

Ne titkoljuk el magunk előtt, a főbaj, melyben sínlődünk, a korlátlan önkény, melylyel a községek a tanító erejéről és idejéről, úgy a községhez való viszonyának tartamáról rendelkeznek. Nincs semmi biztos alapunk, melyben némi biztosítékot találna a szerződő felek egyike, azt egészben a községre bízni pedig nem célszerű, mert meg kell vallanunk, hogy az intelligens elöljárók nem nagy számmal vannak. Igen nagy érdem az, hogy a községi elöljáróságoknak a tanítóvali szerződéses viszonyokra nézve részletezett szabályt nyújtunk, — alapot adtunk nekik biztos mozgásra.

Ugy fogadom tehát a javaslatot, mint mely szakismeretet, és őszinte akaratot tanusít. Erős meggyőződés, hogy ha e munkálat a községi életben gyökeret ver, foganatossága és áldásos volta csakhamar kiderülend.

De ha e kedvező ítéletemet a munkálatról egészben, annak szelleméről és irányáról őszintén kimondom is, még sem akarom ezzel azt állítani, hogy a pontonkénti részletes megvitatás nem volna szükséges. És épen azért, mert azon nézetben vagyok, hogy ha ez értekezletnek semmi más eredménye nem volna is, mint a tanítónak a községhez viszonyára nézve nyert ezen egy alap, akkor is a jövődöbéli épületnek egyik erős oszlopát raktuk le, — épen ezért szükséges mondom, hogy minden egyes pontot lelkiismeretesen tárgyaljunk. Ha mindegyikünk-től távol lesz a törekvés saját egyéniségének szerezni érvényt, hanem komolyan szíven viseli az ügyet, hamar fogunk célhoz juthatni. Kérem ennél fogva, hogy határozatképen kimondassék az, miszerint e munkálat pontonként bocsátassék szavazás alá.

Dr. Schwab: Feleslegesnek tartom, a tisztelt főrabbi urnak szavai után, még valamit mondani e munká-

kának érdeméről. Bátorokodom azonban még a következőt megjegyezni. Bármi részletesnek kell is lennie az oly szabályzatnak, mely a tanító és a község egymás közötti viszonyát lesz megállapítandó, másrészt mégis kerülnie kell a tulságos részletességet, és azon szemrehányást, hogy nagyon sok oktroyáltatik a községeknek; minél fogva csak oly határozatokat kell elfogadni, melyek általánosságukban valamennyi község szükségének megfelelnek, de a mennyire lehet szabad kezét engednek a községek és tanítóknak viszonyuk rendezésénél.

Az 1. §-re nézve:*) a hitfelekezeti iskolák kérdése, azok szükségessége nem vallásbeli dolgokban, oly kérdés, mely még függőben van. Különböző vélemények uralkodnak e tárgyról, s épen a szükségességet kellene itt kimondani, vagy is inkább csak nézetek nyilvánulhatnának itt arról, valljon a népiskolák hitfelekezeti jelleműek legyenek-e? En részéről hitfelekezeti tanodák mellett szavazok, de nem tudom, lehetne-e ezt úgy általánosan valamennyi hitközségre nézve megállapítani, s nem volna e célszerű, hogy oly városokban, melyekben a nem izraelita tanodák, nem nagy mértékben viselik magukon a hitfelekezeti jellegét, a hitközségek csupán vallástanodák szervezésére szorítkozzanak?

Ezért nézetem szerint a szabályzatban csak az óhajt kellene kimondani, hogy a hitközségek, ha csak lehet, hitfelekezeti néptanodát állítsanak, mindenestre kötelezessenek azonban egy vallástanoda szervezésére.

Dr. Meisel: Csak kevés szó lesz. Én azt hiszem, hogy a fogalmazás, melyet az 1. §. talált, megtartandó volna. Nekünk az álláspontot kell megtartanunk, melyből kiindulva ily szabályzatot készítünk. Mi nem vagyunk hatóság, mely feltétlenül büntetheti azokat, kik magukat ahoz nem tartják; nem más ez, mint erkölcsi kötelezettség, melyet a hitközségek hárítunk. De leggyöngédebben szólva is kötelezettségképen kell azt felállítanunk; ha léteznék oly község, mely annak megfelelni nem képes, a kényszer alkalmazása neveltséges volna, de kötelezettségképen okvetlen kell állania.

Mert én, uraim, mindig azon álláspontra térek vissza, melyet nekem mint lelkésznek kell elfoglalnom. Én mint minden iskolabarát, az iskola céljának a gyermek egyetemes kiképzését nézem, de nem hallgathatom el, hogy a vallásbeli az egyetemesnek központját képezi. Ezért a mellett kell maradnom, hogy épen azon tanodák, melyekben a legzsengőbb koru gyermekek neveltetnek, hitfelekezeti színezettel birjanak. Azon perccel, midőn a gyermek a középtanodába, vagy egyetembe, vagy épen a gyakorlati életbe lép, a vallásos gondolkodásmód többnyire elvész, s a lehetőség a vallásos életet tovább kiművelni nagyon csökken; arról kell tehát legalább gondoskodnunk, hogy a gyermeki kedély talaja, míg más idegen befolyásoktól ment, mit sem fogadjon be, a mi vallásellenes. Óhajtom, hogy valami ténylegest adjunk, és ezért mindkettőt helyesnek tartom; először: kötelessége legyen a községnek iskolát nyitni; másodsor: az iskola hitfelekezeti legyen.

Más kérdés az, nem volna-e köteleességünk itt hozzá tenni azt, hogy az Izraelita-Magyar-Egylet, vagy más egylet feladatává tegye, oly kis községeknek, melyek az iskolák alapítására nem képesek, segédkezet nyújtani; de ez messzire vinne. Én azt indítványozom, hogy az eredeti szerkezet megmaradjon. (helyeslés.)

*) A szöveget lásd alább az iskolai szabályzatban. Szerk.

Lederer. Ámbár az 1. §. van tárgyalás alatt, mégis az egészről kell nyilatkoznom; vagy a hatóságoknak fog a munkálat felterjesztetni, vagy a hitközségeknek fog ajánlatni. Az én tudtom szerint Magyarországon mindentűt vannak hitfelekezeti iskolák, a hatóságok ezt követelik. A hatóságokat tehát mellőzzük-e? Én ennél fogva dr. Schwab urral szavazok, csak hogy hozzátoldások: addig, míg simultánsanodák nincsenek behozva. De míg a keresztény tanodák hitfelekezeti maradnak, addig, ezt mindenki belátandja, köteleességüké kell tenni a hitközségeknek, hogy tanodáik szinte hitfelekezeti legyenek.

Az egész javaslatra nézve megjegyzem még, hogy a mi benne jó az nem új, s a mi új az nem jó. Hogy az Izraelita-Magyar-Egylet bizonyos dolgokban választott bírónak vegyék. (Napirendre, szónok félbeszakítatik, és leül.)

Dr. Meisel. Az előttem szólót arra akarom figyelemztetni, hogy a hatóságok azt nem fogják rossz néven venni, ha azt, mit ők törvényképen kihirdettek, mi köteleességnek elismerjük. (éljenzés.)

Dr. Hirschfeld. Én e cikket feleslegesnek tartom, ilyenemű cikkekre nézve pedig elég az, hogy felesleges legyen, arra, hogy egyszermind elvetendőnek is találhassék. Nekünk nem szabad azon nézetre alkalmat adnunk, vagy is inkább azt táplálnunk, mert fájdalom már nagy mértékben létezik még a hatóságoknál is, hogy a zsidó nem barátja az iskoláknak, hogy őt még üdvös iskolai kényszer által kell arra bírni, hogy gyermekét az iskolába küldje. Egészen különös irányt követünk; míg egyfelől gyakran egészen természetellenes eszközökkel küzdünk az emancipatio elnyerése után, másfelől fegyvereket nyomunk azok kezeibe, kikből azokat kivennünk kellene. Már az ököljog zord idejében, midőn minden ember csak fegyvert hordozott, a zsidók zászlósai voltak a miveltségnek. A zsidóknak iskoláik voltak már azon időben, midőn királyok még nevüket nem tudták leírni. Sőt mi iskolák tartására vallásbeli törvény által vagyunk már egyenesen kötelezve. Igaz, hogy iskoláink iránt még sincsen rokonszenv a községeknél, de nem azért, mert iskolákat nem akarnak, hanem azért, mert jó iskolákat akarnak. És ezért az iskolák gyökeres átalakítása szükséges. Az nem igaz, mit az előttem szóló mondott, hogy az iskolákra nézve is az új nem jó, a jó pedig nem új. Sok ujnak és jónak kell ezen a téren történnie, a mi természetesen csak akkor lesz lehetséges, ha a gyermeknevelés szent ügyében a szabadság szent jogát gyakorolhatjuk. Azt mondják mi birunk vallásszabadsággal; de miben áll e vallásszabadság? Abban-e, hogy megengedik nekünk, hogy az isteni tiszteletet tetszésünk szerint vagy rendezetten vagy rendezetlenül gyakoroljuk, az iskolák tárgyában pedig semmi rendelkezési jogunk nincs? Ha már teljes vallásszabadságnak nem örülhetünk, úgy zárják be inkább zsinagógáinkat, és nyissák ki tanodáinkat. (éljenzés.) Nem ott, itt van a zsidóság, itt multja, itt jövője!

De állítsák vissza a zsidó iskolát, a zsidóság anyai földjére, és meg fognak győződni arról, hogy a zsidó iskolaellenessége csak egygyel több azon előítéletek sorában, melyeket a zsidók ellen táplálnak. Ne ápoljuk mi ezen előítéletet az által, hogy a községeket kényszerképen kötelezzük az iskolák fentartására. Mondjuk ki az ellenkezőt az által, hogy a cikket elhagyjuk. Egy zsidó sem hanyagolja el gyermekét. Solon nem adott a görögöknek

törvényt az apagyilkosság ellen, mert az magától értetődik. Ne adjunk mi törvényt a zsidóknak a gyermekgyilkosság ellen, mert ez is magától értetődik. Én az 1. §. kihagyását indítványozom.

Dr. Meisel. Én nem csatlakozhatom dr. Hirschfeld ur nézetéhez, mert mint dr. Schwab ur helyesen megjegyezte, még épen nincsen eldöntve azon kérdés, vajjon a hitfelekezeti tanodák üdvösebbek-e vagy sem? Ezért tehát e kérdésre felelnünk kell olyképen, miszerint a mi tanodáink kell, hogy hitfelekezeti színezetűek legyenek. Hogy iskolákra szükségünk van, az kétségtelen, de hogy épen hitfelekezeti legyenek-e ez iskolák, vagy nem, azt határozottan meg kell mondanunk. Poroszhonban a századik hitközségben sem találunk hitfelekezeti iskolát; én legalább a berlinin és posenin kívül egyet sem ismerek, és az izraelita gyermekek is a közös állami intézetekben tanulnak. Ha mi azt mondjuk, hogy az izraelita hitközségek néptanodát alapítsanak, az úgy értendő, hogy az az izraeliták szükségének megfelelő tanoda legyen. Ha azt mondjuk, hogy a hitközségnek hitfelekezeti tanodája legyen, az úgy értendő, hogy abban minden izraelita gyermeknek hely jusson. Mennyire szükséges pedig ezt a hitközségeknek ajánlani, azt fájdalom még magának fővárosi hitközségünknek példája is bizonyítja. Pest semmiképen sem vonakodik azon kötelezettségektől, melyeket egy annyi dus erőt magában egyesítő fővárosi község ellen méltán támaszthatunk, s mégis uraim, még ma sem vagyunk Pesten azon helyzetben, hogy minden gyermeket felvehetnénk az iskolába. Még midőn én ide jöttem, ezer izraelita gyermek járt a missionariusok iskolájába; ezek tehát már életük küszöbén szívták be a mérget, s csak az én fáradozásaimnak sikerült ki-
szűkölni, hogy az iskola legalább két osztálylyal bővítessék. Nálam volt egy egyén, számos gyermeknek atyja, ki fizetni nem tud; sirt, hogy gyermekeit az iskolába nem juttathatja, miután ezek máris tultömöttek. Épen nem meghaladott álláspont tehát az, ha a tanodák alapításának szükségképiségéről szólunk, s azt hiszem, hogy a zsidó becsületet legkevésbé sem sértjük meg, midőn a hitközségeknek hitfelekezeti tanodák felállítását ajánljuk.

Grossmann. Azon álláspontot akarom felvilágosítani, melyből a bizottság kiindult, azon álláspontot, mely azon tapasztalatnak volt kifolyása, melyet dr. Meisel ur is épen említett, s azon tényeknek, melyeknek részint szemtanui, részint fültanui valánk mindnyájan. Ezen tapasztalás tanulsága pedig az, hogy nagy optimistáknak kellene lennünk, hogy azt higyük, hogy a teljes autonomia elnyerése után minden hitközség fog az ujkori iskolák mellett buzgólkodni; de nem kell épen pessimistáknak lennünk, hogy az azzal bekövetkezendő anarchiától tartunk. Egyébiránt meg kell jegyeznem, hogy az illető albizottmány arra igényt nem is tartott, hogy munkálatát eredetiségéért vagy ujjoltáért dicsérvék. és tökéletesen megelégszik azzal, ha abban önök feltalálják azt, a mi már eddig is jónak bizonyult be. A kérdésre nézve én úgy látom, hogy a vélemények nem is térnek el egymástól; mindnyájan egyetértünk abban, hogy az iskolák alapítása és fentartása a községekre nézve kötelesség, csak hogy a szónokok különböző álláspontjához képest egyik vallásbeli, a másik pedig alattvalói kötelességet lát benne. A bizottmányra nézve, úgy tartom, csak dicséretes, hogy elég szerény volt e kényes kérdést eldöntetlenül hagyni.

Midőn tehát a kötelesség minéműségével közelebből nem foglalkozott, a bizottmánynak csak két kérdésre

kellett felelnie. Először: mi a község kötelessége? felelet: iskolát tartani; másodsor: valljon csak a vallásoktatásra szorítkozzanak-e ezen iskolák vagy nem? a bizottmány felelete e kérdésre csak az lehetett, hogy az izraelita tanodának a világi tanulmányokra is ki kell terjeszkednie. Mert a mennyiben minden népiskolai oktatás bizonyos tekintetben vallásbeli oktatás, az izraelita néptanodáknak hitfelekezetieknek kell lenniök még akkor is, ha a többi iskolák simultánok lennének, a mi egyébiránt épen csak utolsó ítéletnapkor fog bekövetkezni.

Dr. Hirschler, községi elnök. Bátorodom a napirend ellen véteni, miután a tisztelt gyülekezetet elhagyni vagyok kénytelen, s azt nem tehetem addig, míg önöket a pesti hitközségnek és választmányának nevében nem üdvözöltem, azon reményemet nyilvánítva egyszersmind, hogy gyülekezetük irányt adand hitfeleink észbeli és szívbéli törekvéseinek a zsidóság legfontosabb ügyére, az ifjuság nevelésére nézve. Reméljük és óhajtjuk, hogy az értekezlet eredménye üdvös legyen. Még az utolsó napokban is, egyik másik kételkedett abban, hogy az izraelita hitközségek kebelében eredménydus tanügyi értekezlet egyáltalában lehetséges volna. Én, ki e kételyt eleve sem osztottam, most midőn egy egyetlen órát töltöttem önök körében, úgy vagyok meggyőződve, hogy az értekezlet eredmény nélkül nem fog feloszlani: nem fog feloszlani a nélkül, hogy bizonyos fontos kérdések iránt, melyekkel eddig sokan nem voltak tisztában, s melyek itt megvitattatnak, s felvilágosítottatnak, hitfeleinknek tájékozóul ne szolgáljon. Csak elvakult rajongók, irigykedők fogják most már jósolhatni, hogy az értekezlet eredmény nélkül maradni, hogy önök süker nélkül fognak hazatérni. Az Izraelita-Magyar-Egyletre nézve, melynek választmányi tagjának lenni szerencsémnek tartom, s melynek e gyülekezethezi viszonya itt egy ízben megpendítettett, azt tartom, hogy azt vitatni, kérdésessé tenni nem kell, nem lehet. Szükségesnek tartottam ezt itt kimondani, miután önök tanulságos tanácskozásaiban tovább részt venni szerencsém nem lehet. Nekem az utóbbi időben többször volt módomban mélyebben behatni a zsidóknak és hitközségeiknek az álladalomhoz viszonyába, és meggyőződni arról, hogy az Izraelita-Magyar-Egylet törekvései olyanok, melyek a hatóságok teljes elismerésében részesülnek. Fogadják ujabban szerencsekívánatomat a tárgyalások további folytatásához! (zajos éljenzés.)

Kern Jakab, községi előljáró. Dr. Schwab urnak, egyik legnagyobb tudósunknak fogok válaszolni. A szőnyegen forgó ügy nagy horderejű, s azért engedelmet kérek, hogy mint ezen 1. §. indítványozója, kifejtsem a döntő indokot, melynél fogva e cikk az első helyre tétetett. Községeinknek igen sokról és sokféléről kell gondoskodniok, vallási intézményekről, iskolákról, szegényügyi intézetekről, kórházakról stb. ha már most nem teszszük kötelességüké, hogy hitfelekezeti iskolákat állítsanak, féllhető, hogy a szegényeknek nem fog oktatás jutni. Már pedig uraim, ez haladásunkat, fejlődésünket még a jövőben is veszélyezteti. Mert lássák uraim, a kereskedők között igen gyakran találunk olyanokat, kik nagy szegénységből vergődtek dugazdagságra, azután községi előljárókká lettek, s így mert mint szegény gyermekek az iskola jótékonyágát nem élvezhették, velök a tudatlanság jut községeinkben a kormányra. (élénk helyeslés.) Ennélfogva igenis alkalmazni kell az iskolai kényszert. Zsidó községeinknek még nagy mértékben vé-

rükben van a ghetto, s mi nem mondhatjuk, hogy általánosan a civilizáció színvonalán állunk, s az ujkori eszméknek hódolunk. Nagy számmal vannak közöttünk, kik ezeket nem kedvelik. Szükséges, hogy az oktatás általánosításának utját egyengessük, s ezt csak az által tehetjük, ha az elemi oktatást a vallásbeli oktatással kapcsoljuk össze. A gazdagok könnyen segítenek magukon, ők nevelőket tartanak házukban, de az iskolás gyermekek nevezetes része szegény, s ezekről gondoskodni a község kötelessége. Mi a másik kérdést, a tanodák hitfelekezeti színezetét illeti, én uraim falun nevedtem, és a mit németül tanultam, azt Mendelssohn fordításaiból tanultam. Mi akkor úgy jártunk el, én a szentirást és vallástant az eredeti szövegből tanultam, a németet pedig ennek fordításából, és ezt csak hitfelekezeti iskolákban érhetni el, habár nem mondhatjuk azt, hogy minden gyermeknek okvetlenül hitfelekezeti iskolát kell látogatnia. —

Még egyet, a mi vallásunk a szentirás eredeti szövege, és e magban fekszik az egész törzs, a többi csak lombozat rajta. Nekünk a törzsre kell néznünk, ez az iskola alapja. Nem a pesti, s más hasonló jó tanodák számára készíttjük e szabályzatot, mi az egész hazáról szólunk, s itt az iskola bizony rossz karban van. Nekünk elővigyázóknak kell lennünk, éz ezért óhajtom, hogy az értekezlet kimondja az elvet, hogy hitfelekezeti iskolák állittassanak. (éljenzés)

Több oldalról szavazást kérnek.

Elnök. Kívánják-e az urak a szavazást, akkor felteszem a kérdést.

Dr. Schwab módosítványát kívánja szavazás alá bocsátani, mely az 1. és 2. §§. helyett következő szerkezetet ajánl: „Óhajtandó lenne, hogy minden izraelita hitközség valamint a vallásbeli és héber- úgy a más különbeni elemi oktatásról is saját községi tanodákban gondoskodják.“

Dr. Schwab és Lederer urak módosítványai a többség által elvettettek, és az 1. §. a javaslat szerkezete szerint nagy szótöbbséggel elfogadtatik.

A 2. és 3. §§. vita nélkül elfogadtatnak.*)

(Tér szűke miatt, e számban többet a jelentésből nem adhatván, azt jövő számunkban folytatni fogjuk.)

Iskolai szabályzat alaprajza,

a magyarországi izraelita hitközségek számára.

1. §. Minden izraelita hitközség köteleztetik saját kebelében egy hitfelekezeti népiskolát alapítani és fentartani.

2. §. Minden ilyen népiskola egyszersmind vallás- és elemi tanoda.

3. §. Minden népiskolának legalább kétosztálynak kell lennie; a tanodák nagyobbítása, azaz kettőnél több osztálynak szervezése az egyes községek szabad tetszésétől függ.

4. §. A község szabad tetszésétől függ a tanítói állomásokat vagy közvetlen meghívás, vagy nyilvános pályázás útján betölteni.

Ez utóbbi esetben ajánlandó, hogy a pályázónak maga személyes bemutatása a községnél lehetővé tétessék.

*) A szöveget lásd az alább közlött szabályzatban.

5. §. Minden tanító alkalmaztatása az első három évben mindenkor csak ideiglenes.

A község a tanítónak a három próbaév eltelte előtt is megadhatja a végleges alkalmazást.

Ha e három próbaév elteltével sem a község, sem a tanító részéről felmondás (félévi) be nem következik, a tanító hivatala minden esetben élethossziglanivá lesz, s csakis azon esetekben (17. 18. §§.) fog a község által elbocsáttathatni, melyek ezen szabályzatban különösen megállapítvák.

6. §. Egy kétosztályu tanodánál, ha a mindkét nem-beli tanítványok száma az ötvenet meg nem haladja, egy tanítónál többet alkalmazni a község nem köteles.

Több osztályu tanodáknál ellenben, vagy oly két-osztályuaknál is, melyekben a tanítványok együttes száma ötvennél több, a község legalább annyi tanítót tartozik alkalmazni, a hány osztálya van a tanodának.

7. §. Minden tetteleg alkalmazott tanítónak egyszersmind megvizsgált okleveles tanítónak kell lennie.

8. §. Minden ujonnan alkalmazandó tanítónak a magyar és német nyelvet, s a mennyiben egyszersmind vallás-vagy szentírási tanító volna, a héber nyelvet is tökéletesen birnia kell; azon felül pedig a tantervben felvett szakismeretekben való kellő jártassággal kell felruházva lennie.

Oly tanítókat, kik a héber nyelvben is jártasok, minden körülmény között elsőség illet.

Minden esetben azonban legalább egy oly tanítóval, ki az ezután betöltéseknél figyelmen kívül nem hagyható mindezen kellékeket magában egyesíti, minden hitfelekezeti néptanodának birnia kell.

9. §. Az egyik izr. néptanodának bizonyítványa minden izr. néptanodában érvényes.

10. §. A községi tanoda költségeit saját pénztárából a község fedezi, ellenben annak jövedelmeit is ő élvezi, és kezeli.

11. §. A községi tanoda ügyeiben a rendelkezési jog magát a hitközséget illeti.

Ezen jogot egy iskolai bizottmány vagy igazgatóság gyakorolja, melynek egyik szavazati joggal felruházott tagja mindenkor egy a tanítói kar által választott tanító lesz.

A bizottmány többi tagjait a jelölteknek egyedül szakavatottságára való tekintettel maga a község választja.

Oly esetekben azonban, midőn a bizottmány vagy igazgatóság az iskolában felmerült vitás kérdések felett határoz, a tanítói kar által választott tanítók a szavazó tagoknak legalább egy harmadát képezik.

Az államhatóságoknak politikai főfelügyeleti joga a maga épségében fenmarad.

12. §. A tanítók választását, az ezen szabályzatban megállapított elvek szerint, a hitközség azon szervei által fogja teljesíteni, melyeket erre saját községi törvényszabályai kijelölnek.

13. §. Az iskolai felügyeletet az iskolai bizottmány vagy igazgatóság (11. §.) gyakorolja kiküldött tagjai által, kik közül mindegyik hetenként legalább egyszer az iskolát meglátogatni köteles.

A kiküldött tag tapasztalatairól a bizottmánynak jelentést tesz, és ez előforduló esetekben a hibás tanítót kérdőre vonandja.

E jog azonban csak az egész bizottmányt vagy igaz-

gatóságot illeti, nem pedig annak egyes tagjait, s legkevésbé magában a tanodában.

14. §. A községi előljáróság, úgy szintén a község egyes tagjai netaláni panaszait a tanítók, vagy a tanoda ellen szintén az iskolai bizottmányhoz, vagy igazgatósághoz intézendik, mely azokat alapos vizsgálat után, jog és méltányosság szerint orvosolni köteles.

Az iskolai bizottmány vagy igazgatóság (11. §.) tiszte és kötelessége azonban az iskola tekintélyét is megővni.

§. 14. b.) A tanítói testületek jelentései a hatóságokhoz a hitközségi előljáróságok útján lesznek felterjesztendőek. Ezek e jelentéseket vissza nem tartóztathatják, de megjegyzéseikkel kísérhetik.

15. §. Minden az iskolai szervezetre, vagy a tanító személyes állására, jogaira és kötelezettségeire vonatkozó vitakérdés, mely a tanító, az iskolai bizottmány vagy a hitközségi előljáróság között felmerül és maguk az érdekelt felek által békésen ki nem egyenlítettetik, mindaddig míg egy hitfelekezeti központi képviselő és iskolai hatóság szervezve nincs, mi sürgős szükségnek ismertetik fel, választott békebiróság által fog méltányosság szerint elintéztetni.

Ily választott bíróságul ajánlandó különösen a pesti izraelita hitközség mindenkori választmányának iskolai osztálya, vagy az „Izraelita-Magyar-Egylet“ mindenkori választmánya; de lehet bár mely más testület, vagy tekintélyes magány személyekből álló is; minden esetben azonban a község és a tanító már a felvételi szerződésben tartoznak a választott bírót egyértelműleg kijelölni, és annak beleegyezését is kieszközölni.

16. §. A választott bíróság ítéletében mindkét félnek meg kell nyugodnia, és annak magát alávetnie. A világi hatóságok közbenjárásának igénybe vétele mindkét félre nézve tilos lévén, ezen jogról mindkét félnek eleve és szerződésileg le kell mondania.

17. §. A község a véglegesen alkalmazott tanítót hivatalától elmozdíthatja, ha ő hivatalát szemlátomást elhanyagolja, vagy erkölcsi, vagy vallásbeli magaviselete által nyilvános botrányt idéz elő. — Azonban ezen esetek elintézése is az épen említett választott bíróságnak van fenntartva; soha sem szabad azonban a tanító fizetését ezen választott bírósági tárgyalások folyama alatt felfüggeszteni.

18. §. Ha a tanító a 16. §. ellenére a községi előljárósággal vagy az iskolai bizottmánynyal vagy igazgatósággal való perkérdéseiben a világi hatóságokhoz folyamodik, a hitközségnek joga támadt őt egy negyedévi felmondás mellett minden kártérítési kötelezettség nélkül elbocsáttani.

Ha ellenben a hitközségi előljáróság, vagy az iskolai bizottmány vagy igazgatóság vét a 16. §. rendelete ellen, a tanítónak joga van hivatalát felmondás nélkül odahagyni, s a község neki azon kártérítési összeget, mely a felvételi szerződésben mindenkor eleve megállapítandó kifizetni tartozik.

E két §§. tartalmára a tanítót felvételénél figyelmeztetni fogja a hitközségi előljáróság.

J a v a s l a t.

A középiskolák és tanítói képezde tárgyában.

1. Miután a tehetséges gyermek, rendszerint hat éves korában lépve az iskolába, azt igen zsenge korban, s különösen a

héber ismeretek tárgyában még nagyon is éretlenül hagyja el; miután továbbá azokra nézve, kik különös izraelita hitfelekezeti hivatásszerű kiképzettséget keresnek, (tanítók, rabbik, kántorok stb.) nagyon is kívánatos, hogy ennek alapja már a népiskolai cél mellett vetessék meg; oda kell működni, hogy a nagyobb hitközségekben a néptanodához még két osztály csatoltassék, melyeknek elsejében a profán tanulmányok ismétlése mellett, megfelelő alaposágu exegeticus tanulmány, másodikában pedig ezen felül még misnah és thalmud volna a főtárgy.

2. Miután az izr. néptanodákat megmagyarosítani, mindaddig míg az avatott magyar tanítók hiányában vagyunk, hű törekvés marad, tehát mellözhetlen és sürgős szükség egy magyar tanítói képezdének minél előbbi életbeléptetése.

3. A magyar tanítói képezdének öt évi tanfolyama van. Az első háromnak feladata hasonló a keresztény középiskoláéhoz, t. i. előkészítés a különös szaktanulmányokra; az utolsó két év ellenben képezi a tulajdonképi tanítói képzőintézetet.

4. Miután az intézet tervének kidolgozása a leggondosabb és legrészletesebb tárgyalásokat veendi igénybe, tehát egy kilenc tagu bizottmányt méltóztatnék a t. értekezlet választani, és annak egyszersmind meghagyni, hogy nem csak a részletes tervet egy bizonyos határidőig dolgozza ki, és tegye közzé, s mindent megtegyen, hogy annak a közjövöhagyást megnyerhesse, hanem anyagi tekintetben is a legkimerítőbb javaslatokat készítse, hogy a terv a m. helybenhagyás kieszközlése után hováhamarább biztosan életbe léptethessék.

Az Izraelita-Magyar-Egylet.

Erdélyországi hittestvéreink viszonyaira,

nevezetes világot vet a következő levél, melyet a „Kolozsvári Közlöny“ből veszünk át.

A hírek a királyhágóntuli zsidó életről oly ritkák, hogy csak örömmel kell megragadnunk az alkalmat, ha egy erdélyi zsidónak felszólalását, a testvérhazai izraelitákkal is megismertethetjük.

A levél így szól:

Déva, ápril 8-án 1862.

Tisztelt szerkesztő ur! Cuvier a nagyhirű francia természetbuvár az emlősök osztályzásának alkalmával a vastag bőrűekről (pachidermata) is tesz említést. Be kár! hogy ezen mély tudomány állattanász, azon oly gyakran előforduló „vastag agybőrűekről“, oly egészen elfelejtkezett, mert valójában lett volna több két lábú emlős állat abba az osztályba sorozandó.

Minden műveltség és felvilágosodás barátjára nézve már az is magában elegendő sajnós és szomorú jelenet, látván a nagy tömeget még oly messzire a felvilágosodás ösvényétől. De ha valaki az intelligentiához tartozandók közül, ha 1862. még egy orvostudor találkozik, a ki abban a mélyen megrögzött sötétes eszmében van, és mellette még meg sem pirul ezen középkori nézetét egész nyomatékkal védelmezni, a mint ez minap egy dr. ur részéről egy tisztas házban történt, hogy tudniillik: „a zsidóság pogány hitű, és öröktől fogva az is vala“, hogy továbbá: Dávid a királyi zsoltáriró is pogány lett volna, Dávid t. i.: a kinek mélyen elragadó, szívet és lelket emelő vallásos énekei minden művelt és nem művelt nyelven, zsidó- és kereszténytől egyaránt az áhitatosság óráiban énekeltetnek, és melyek — jórészt mintegy szent-féle hágsó, a midőn az istenséghez közeledni vágyunk, tekintetnek; hogy végtére „Mózes is a pogányok körébe tartozó“ — ha tehát egy legujabb korbéli orvostudor ilyenféle történet-bölcsészeti ismeretet árul el, és Istennek ezen két elősorolt. az ó- és ujkor által általánosan elismert. és va-

lamennyi népnél köztiszteletben álló hőstét pogányoknak deklarálja, és arrólí bizonyítását onnan következteti: minthogy azok zsidók valának! — — akkor ez valójában a jelenkori műveltség és az előrehaladás mibenlétéről igen szomorú tanubizonyságot nyújt.

Különben ezen ur még oly nyájas, nem csak a zsidóságot magát a pogánysághoz sorozni, hanem nehogy talán egyedül nagyon unatkozni találjon, hozzá még a mahomedanizmust is csatolja. Altalában véve, minden nem keresztényt saját vallomása szerint pogánynak kíván ő tekinteni.

Valljon, hogy jöve doctor ur ezen babonához? — ezt kikutatni nem igen nagy nehézséggel jár. Mert valószínű, miszerint a pogányságrólí definitióját még jórészt dajkájától öröklé, mely definitio valószínűleg körülbelül ilyenképen hangzott; „Pogányok mind azok, a kik a pokolban 80 foknyi Réaumur melletti forró vízben vagy olajban pörköltetnek: mint például a zsidók; mivel oly pogányok, hogy zsidók.“

Ha dr. ur, bár mily keveset is valaha megbarátkozott volna akár az ó- akár az új-testamentommal (de úgy látszik, sokkal inkább van izlésére valami jó zsiros testamentum, mint ezen száraz félék), vagy pedig ha valami bár minő időszi, vagy bár ki részére hajló historicust olvasott volna, megtudta volna, — de valószínűleg nagy sajnálatára, miszerint a zsidó nemcsak nem pogány, de olyasmi soha sem vala; megtudta volna továbbá azt is: miszerint a zsidó nem csak már azon idősziakban egyisten-hitű vala, a midőn doctor ur elődjei még tetteleg pogányok valának; — sőt azt is tapasztalhatta volna, hogy a zsidó már eredetében a gondviselés által, az isteni elv hirdetőjének kiválogattott légyen, mely isteni elvet a kereszténységre is átvivé.

Be kár! hogy dr. urnak a héber nyelvről nincsen ismerete, megérthette volna, hogy már a „zsidó“-nak héberbeni elnevezése mindenféle pogányságot kizár: mint-hogy ezen szó „Jehudim“, a mi zsidót jelent, ered Jehovából, az örökkévaló; ennél fogva Jehudim=zsidók „örökkévalót tisztelőt“ jelent. (?) Hogy pedig ezen, soknak gúnytárgyul szolgáló elnevezésének ilyen tiszteletgerjesztő jelentése legyen, dr. B. ur alkalmasint nem tudá soha: másképp nem cserélte volna fel a pogányhitűvel.

Azonban hagyjuk el ezen a nyelvészeti és történet köréből meritett tanubizonyságokat, és utasítsuk doctor urat az elemi tantárgyakéba, a hol akárhány 8—9 éves gyermekek számára irt könyvecskében e következő kérdéseket és feleleteket olvashatja, és pedig: Hogyan osztatik fel az ember bőrszínére és testalkotására nézve? Hogyan élet- vagy bánásmódjára? Felelet: Vadakra és civilizáltakra, (de megjegyzendő, hogy az utolsókhoz mind azok nem tartoznak, a kik 1862. a zsidót még pogánynak tartják); mik végtére az emberek vallási tekintetben? Felelet: először monotheisták (egy-isten-hitűek), a kik „egy egyetlen legmagasabb lényt ismernek“; ide tartoznak: a zsidók, a keresztények és a mahomedanusok. Másodszor polytheisták, (pogányok) a kik több istenség létét hiszik.

Kiviláglik tehát mindezekből, miszerint doctor urnak dajkájától öröklött definitiója a paganizmus dolgában nem az igazi. És mégis ő a nélkül, hogy a tárgyhoz, a mint látszik, értene — a zsidókat és az ő szentesített hőseiket még Mózeset is, a kiről egyik korunkbéli igen szellemdús keresztény történész (Rottek 1. r. pag. 102.) ilyenképen nyilatkozik „Harminchárom évszázad folyt el azóta és

mégis él még neve messzire kiterjedőleg, mint még senkié a halandók közül, a népek tiszteletében"; és mégis mondom ezen dr. ur még Mózeset is pogánynak deklaráció, mivel „zsidó“ volt.

Ilyféle állítást pedig csupán csak egy elvakult arrogantiával párosult ignorantia szülhet, a mely ignorantia,

szülője a vakbuzgóságnak, elfogultságnak és az előítéletek egész seregének, és a legkeményebb megdorgálást annál is inkább érdemli, minthogy azt azon kutfőnek tekinthetni, a melyből évszázadokon át annyi nyomor eredt az emberiségre, különösen pedig a szegény zsidóra.

Dr. Fischer Henrik.

TÁRCA.

Adatok a magyarhoni izraeliták történetéhez.

(Folytatás.)

A középkori megszorítások történetében gyakran előforduló, többszörösen észlelhető jelenség, hogy egy azon kivételes — vagy megszorító törvénynek ismételve kellett kiadatnia, és megújítatnia, míg az végre gyakorlati érvényre vergődheték. Nem fogunk csodálkozni e jelenségen, ha meggondoljuk, hogy e kivételes — vagy megszorító törvények sem józan jogelveknek, sem a polgári élet szükségletei vagy viszonyainak nem köszönik létrejöttüket; hogy a törvények az utóbbiaknak legtöbb esetben annál kevésbé tudtak megfelelni, minél kevésbé valának az elsővel megegyeztetetők, és ennél fogva behozatalukat és életbeléptetésüket a velök ellenkező életviszonyoktól erőszakkal kellett kivívniok. A törvények ezen küzdelme szembeszökőleg nyilvánul azon eseményekben, melyekre most fordítjuk figyelmünket.

Száz évnél több folyt le azóta, mióta Kálmán törvénye a zsidókat keresztény rabszolgák vételétől és tartásától eltiltá, és e tilalom még sem jutott általa érvényre. A korlátlan rabszolgatartás ezen kor birtok és közlekedési viszonyai közepett annyira szükséges volt, hogy ama birtok megszorítását tartalmazó határozatnak, — melyet a törvény a tizenkettedik század elején tett, még a következő század negyedik tizedében újból kellett ismételtetnie.

Ezen körülmény II. Endre hasontartalmu törvényének életbeléptetésénél is és pedig még föltünőbb módon nyilvánul.

A királyi kincstár hézagainak betöltésére Endre szokott fogásaihoz nyult.*) A közhivatalokat pénzért eladogatta, s az ország jövedelmeit, az arany bulla határozatainak ellenére 1226-ban újból zsidóknak és saracenusoknak adta bérbe, kik hogy a magasra felcsigázott bért fizethessék, magukat is meggazdagíthassák, kivált a szegényebb osztályokat rendkívül sanyargatták olyanmire, hogy voltak esetek, midőn keresztény szülék, mivel nem fizethettek, gyermekeiket rabszolgáknak odaadták, vagy kétségbeesésükben vallási propagandát is üzvé a tözsérek — zsidókká és mohamedánusokká lettek.

A napról napra nyomoruabbá — és mi ezzel járni szokott, erkölcstelenebbé vált nép szenvedéseinek és kicsapogásainak látására elrémülvén a papság, azzal hitte orvosolhatni a bajt, ha Endre által az 1222-ki arany bullát némi módosításokkal újból kiadatja, úgy vélvén, hogy ez uton egyszersmind elejét veheti azon zsarolásoknak, melyeket a közjövedelem bérlőivel szövetkezett néhány főurtól önmaga is szenvedett. S így történt, hogy Endrének 1231-ben kelt ugynevezett második decretumában a zsidók

és saracenusok a kincstári és egyéb közhivatalok viselésétől újból eltiltattak; mert habár a törvény életbeléptetése pusztán a királytól függött is, a zsidó hivatalnokok az 1232-iki év végével, tehát még tíz évvel a törvény kibirdetése után is működtek állomásaikon s hivatalaikban. Már most, akár tették magukat a zsidók hivatalaikban nélkülözhetlenekké, akár zavarba hozta volna a királyt zsidó hivatalnokainak eltávolítása, — mindenesetre tény az, hogy II. Endre még akkor sem tette le zsidó hivatalnokait, midőn őt arra az egyházi hatalom kényszeríteni törekvék.

Robert veszprémi püspök, ki évekkel azelőtt külföldről — Lüttichből — került az országba, s most a pápa kegyelméből az esztergomi érseki székre érdemesített, 1229-ben tudósítá IX. Gergely pápát tulzásokkal elhalmozott levélben a magyarhoni egyház állapotáról, melyben a zsidók és mohamedánusok tulcsapongásait kiáltó színekkel festé. E levél adatai nyomán még akkor zsidók keresztény nőekkel vegyes házasságban éltek, és az utóbbiak nem ritkán tértek át a zsidó vallásra. Keresztény szülék gyermekeiket zsidók — és mohamedánusoknak adák el, hogy adójukat fedezhessék. Sőt olyanokban sem volt hiány, kik „hogy a pénzvágó nép kegye által valamibez juthassanak“ magukat körülmetéltették, s így néhány év alatt sok ezer tért el a kereszténységtől.**)

Papirosban és irásban nem rejlik végrehajtási erő, ha mindjárt a bölcsesség és erény arany bettivel volnának is tele írva; az erő egyedül a nemzet jellemében székelhetett volna, mely Endre kormányja alatt rút satnyulásnak indulván a tíz évvel később hazánkra jött vészben sem tisztulhatott meg újból. A törvény meg volt hozva, de hogy Endre még most sem birt elég szellemi erővel és határozott akarattal az általános nyomor csillapítására és a törvények foganatosítására, azt a tények bizonyítják. Dénes nádor a nyomor főokozója még mindig tisztségében maradt, és kegyencei a zsidók és izmaeliták a királyi javak kezelésében meghagyattak; sőt többen közülök királyi bérbirtokot is nyertek, ilyenek voltak: Teha, Volvelin, Oltmann és Neklin nevű zsidók,***) kikről okleveleink megemlékeznek, és a három utóbbinak atyja Henel, kit mint kamaragrófot látunk fölémítve.

(Folytatjuk).

Rosenberg Izidor.

**) Roberti Archi Episcopi literae a Ae. MCCXXIX. et sequ. in Annal. Reg. Hung. I. F. C. Palma Notitia rerum hungaricarum. Pars I. pag. 254.

***) I. Fejér cod. dipl. tom. III. vol. 2, 291. tom. IV. vol. 3. 282.

*) Szalay. Magy. tört. II. 19. Horváth Mihály Magy. tört. I. 123.

P E S T.

Tisztelt olvasóim könnyen elgondolhatják, hogy nem fogok e héten máással foglalkozhatni, mint a 27-én és 28-kán tartott országos tanügyi értekezlettel, s habár e tekintetben a napilapok tudósítói által megelőztetem, mégis csak megelégedésemre szolgál, hogy a nagy napilapok ezen különös részvéte és figyelme csak újabbi megerősítésére szolgál azon általam már hetek előtt vallott meggyőződésnek, hogy ezen értekezlet egyike a legfontosabb és legüdvösebb lépéseknek, mely a magyarhoni izraeliták érdekében talán évtizedek óta tétetett, s ha nem lehettem is első az értekezlet utáni jelentésemmel, megmarad azon öntudatom, hogy én voltam első, ki t. hitfeleimet ezen értekezletre és annak jelentőségére figyelmeztettem.

E lap szerkesztője a tárgyalásokat gyorsirói feljegyzés után kimerítőleg közli; én tehát csak az eredményeket fogom itt röviden összeállítani.

A napirend első tárgya az iskolai szabályzat volt, melynek szószserinti hivatalos szövegét t. olvasóim ugyan ezen számban megtalálják, s melyet az értekezlet „Tekintve azt, hogy az iskola ügy felvirágzása nálunk teljes lehetetlenség mindaddig, míg a tanítók állása legalább némileg nem biztosított, és az ő, valamint az iskola tekintélye kellőképen nem emeltetik, a t. c. hitközségeknek, a község és községi tanoda közötti viszony szabályozásának zsinórmértékéül, elfogadás végett ajánl. A magántanodákat, valamint az állami tanintézeteket e javaslat nem érinti.” — Ez az értekezlet határozata az iskolai szabályzatra nézve, és a felelet az előleges programnak azon kérdésére, mely az autonomikus hitközségek és a tanodák közötti viszony szabályozását tüzi ki.

Másik pontja a programnak azon baj orvoslását keresi, hogy hitközségeink mai viszonyaink között csak nehezen találhatnak megfelelő, jó tanítókat. Az Izraelita-Magyar-Egylet iskolai bizottmányának javaslata négy pontból áll. Az 1. pont megállapítja szükségességét egy a nagyobb községi tanodáknál szervezendő 5-ik és 6-ik osztálynak, melyben a tanodai képezdebe készülő növendékek különösen a hitfelekezeti tanulmányokban nyernének további kiképzést. A 2-dik pont egy magyar izraelita tanítói képezde és középiskola alapítását ajánlja. A 3. pont néhány alapelvet állít fel ezen tanintézetek szervezésének számára. A 4. pont végre egy kilenctagu bizottmányt ajánl, mely ez intézetnek tervét dolgozza ki. — Az értekezlet a javaslatot egészen elfogadta, a 3. pontot azonban egészen elejtette, az elválasztott bizottmányra hagyván az elvek megállapítását. A bizottmány, melynek működéséről a közönséget időnként értesíteni el nem mulasztandom, következő tagokból áll: Hochmuth Ábrám, Löw Lipót, Meisel W. A., Steinhardt Jakab rabbi urak, Grossman Ignác, Kern Jakab, Lederer Ábrám, Mezei Mór és Reich Ignác urakból. Örvendetes, hogy Lederer igazgató ur ezen megtiszteltetést elfogadta, ez által bebizonyítván, hogy ő is, ki pedig ezt legjobban tudhatja, czélszerűtlennek tartja a tanítói képezde jelenlegi szervezetét.

A program pontjai közül sorra jött ezután az, mely a néptanodákba behozandó reformokat tárgyalja. Az Izraelita-Magyar-Egyletnek javaslata 4 főpontot tartalmaz. Az 1. pont, mely a magyar tannyelv behozatalát kívánja, változatlanul elfogadtatott. A 2. pont a szakrendszer beho-

zatalát indítványozza; ezt az értekezlet elejtette, s helyébe ezen módosítványt fogadta el: az értekezlet elvileg az osztályrendszer mellett nyilatkozik, de hol a viszonyok annak életbeléptetését még meg nem engedik, ott az átmeneti időszakban a szakrendszer alkalmaztassék.

A 3. pont, a tantervet, a 4. pont a szerkesztendő iskolai könyvek sorozatát adja; mindkettőt az értekezlet elfogadta.

A program 4-dik pontjának, egy tanítói segélyegylet tervének valószínűsítésére, illetőleg ez egylet alapszabályainak a jövő értekezletig leendő elkészítésére egy bizottmány kéretett fel, mely Barnay Ignác, Grossmann János, Bergel Lajos, Hüirsch Károly, Kern Jakab, Kohén Ignác, Kohn Salamon, Lederer Ábrám, Meisel főrabbi, Reich Ignác, Ullman József és Zsengeri Mór urakból áll.

Felolvastatott végre az Izraelita-Magyar-Egylet iskolai bizottsága által a szentírás magyar fordításának tárgyában kidolgozott terv, melyet az értekezlet azzal vett tudomásul, hogy a szakértők felszólíttatnak felőle a hitfelekezeti közlönyökben nyilatkozni. —

Az ily értekezleteknek évenként egyszer vagy kétszer leendő megtartása szükségesnek találtatván, a legközelebbi értekezlet az őszi ünnepek utánra, Pestre kitűzetett, a nap meghatározása, és a meghívások szétküldése ismét az Izraelita-Magyar-Egylet választmánya által fog eszközöltetni.

Mi ez eredményeket illeti, kétségtelen ugyan, hogy tekintve a teendők azon halmazát, mely még elintézetlenül maradt, a kezdetnél több alig történt, de maga e kezdet is, valamint a tevékenységi vágy felébredése, s a nézetek tisztulása oly örvendetes tény, hogy csak a legkevesebbet mondom, midőn azt állítom, hogy az Izraelita-Magyar-Egylet ezen lépése által magát az összes magyarhoni izraeliták teljes elismerésére érdemesítette. Az Izraelita-Magyar-Egylet itt, legalább hazánkra nézve egészen új intézményt teremtett; mely egyszersmind jó és üdvös is.

Egyes személyeket itt feldicsérni nem akarok, mindazonkál, kik az értekezlet sikerültében fáradoztak, egyenlő szorgalmat, egyenlő buzgóságot tapasztaltam; csak a pesti izr. hitközséget emelem ki, mely testvérileg nyújtott az egyletnek e nemes törekvésében segédkezet!

Még egy megjegyzést kell tennem; sokfelől azon panaszt hallottam, hogy amaz, meg emez hitközség meghívást nem kapott; biztosíthatom az illetőket, hogy az Izraelita-Magyar-Egylet meghívó körlevele minden magyarhoni hitközséghez, kivétel nélkül, elküldött, s hogy a meghívó egylet, épen mert a posta útján ment meghívások bizonytalanságát előre látta, tette közzé hirlapilag is meghívását. Az érdekeltek tehát minden esetre rosszul tették, hogy magukat meghívottaknak nem tekintették, és talán egy levélhordó gondatlansága miatt, az értekezletből elmaradtak. Erre netaláni jövő hasonló esetek tekintetéből a t. c. hitközségeket figyelmeztetni bátorokodom.

T e n c e r.

= Az „Izraelita-Magyar-Egylet“ által rendezett ingyenes oktatás a magyar nyelvből, f. hó 5-én veszi kezdetét. Az oktatás hétfőn, szerdán és csütörtökön tartatik, még pedig kezdők számára esti 7—8-ig; haladottabbak számára 8—9-ig, az Izraelita-Magyar-Egylet szállásán, ujtér 2. sz. 2. emelet.